
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО РИНКУ

УДК 336.717.5:338.24

ББК 65.262.222

Коваленко В.В.

УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВСЬКИХ ПОЗИЧОК НА ОСНОВІ МЕТОДІВ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ

Одеський національний економічний університет,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра банківської справи,
65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8
тел.: 0958480729,
e-mail: kovalenko-6868@mail.ru

Анотація. Стаття спрямована на дослідження методів та інструментів управління ризиком забезпечення банківських позичок. Обґрунтовано, що ефективність управління ризиком забезпечення банківських позичок залежить від системності, адекватності способів їх оцінки, методів контролю та своєчасності системи реагування з боку банків та регулятора.

Метою статті є розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності управління ризиком забезпеченням банківських позичок з урахуванням ризиків, що притаманні процесу супроводження заставного портфеля банків, в умовах значної невизначеності функціонування банків.

Доведено, що ризик забезпечення банківських позичок в кредитному менеджменті доцільно розглядати через характеристику ризиків, які формують сукупний кредитний ризик.

Обґрунтовано, що управління ризиком забезпечення відповідає класичному ризик-менеджменту, який виділяє чотири основні етапи: ідентифікація; оцінка ризику забезпечення; контроль ризику; мінімізація ризику.

Ключові слова: кредитування, ризик забезпечення, позичка, ризик-менеджмент, резерви.

Kovalenko V.V.

MANAGEMENT OF SECURITY FOR BANK LOANS ON THE BASIS OF RISK MANAGEMENT

Odessa National Economic University,
Ministry of Education and Science of Ukraine,
Department of Banking,
Preobrazhenskaja Str., 8, Odessa,
65082, Ukraine,
tel.: 0958480729,
e-mail: kovalenko-6868@mail.ru

Abstract. The article aims to study methods and tools for risk management to ensure bank loans. Proved that the effectiveness of risk management to ensure bank loans depends on consistency, adequacy methods of evaluation, quality monitoring and timely response system of the banks and the regulator.

The article is to develop recommendations to improve the effectiveness of risk management providing bank loans considering the risks inherent in the process support mortgage portfolio of banks in the face of considerable uncertainty functioning banks.

It is proved that the risk provision of bank loans in the loan management should be considered through risk characteristics that form the aggregate credit risk.

Substantiated that risk management software meets the classic risk management, which identifies four main stages: identification; risk assessment software; control risk; minimizing risk.

Keywords: credit risk provision, loan, risk management, reserves.

Вступ. Ефективність управління ризиком забезпечення банківських позичок залежить від системності, адекватності способів їх оцінки, методів контролю та своєчасності системи реагування з боку банків та регулятора. Банки повинні прагнути самостійно створити

комплексну систему ризик-менеджменту, яка забезпечувала б надійний процес виявлення, оцінки, контролю та моніторингу кредитного ризику та ризиків забезпечення з метою їх мінімізації на всіх етапах кредитного процесу та рівнях організації, у тому числі з урахуванням їх взаємного впливу, а також сприяла вирішенню питання конфлікту інтересів між необхідністю отримання доходу та мінімізації кредитних ризиків за рахунок адекватної оцінки заставного майна.

Актуальність питання, що розглядається у статті, підкріплюється важливістю управління складними структурованими портфелями активів з точки зору контролю витрат на їх обслуговування, так як в умовах зростаючої конкуренції банки змушені оптимізувати структуру власних витрат.

Слід зазначити, що проблемі забезпеченості повернення банківських позичок та мінімізації кредитного ризику приділено увагу багатьох вітчизняних економістів та практиків. Вагомий внесок у розв'язання цієї проблеми зробили В. Гагауз [1], І. Карбівничий [2], О. Коренева [3], В. Кравченко [4], В. Міщенко [5], Л. Слободи [6], О. Терещенко [7] та інші. Узагальнення та аналіз наукової літератури, нормативних актів з досліджуваної тематики дозволяють зробити висновок про те, що у міжнародних та національних стандартах оцінки майна, методиках і вимогах регулятора щодо оцінки рівня кредитного ризику недостатньо приділено уваги найважливішим аспектам сутності й ролі застави, методикам її оцінки та управління ризиками забезпечення банківських позичок. Тому існує необхідність подальших досліджень у зазначеному науковому напрямку.

Постановка завдання. Розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності управління ризиком забезпеченням банківських позичок з урахуванням ризиків, що притаманні процесу супроводження заставного портфеля банків, в умовах значної невизначеності функціонування банків.

Результати. Кризові явища підсилюють увагу до міжнародних регулятивних вимог, зміна яких відображається в посиленні вимог до капіталу, розмірів формованих резервів і призводить до переосмислення сформованих систем ризик-менеджменту. У таких умовах роль забезпечення банківських позичок та пов'язаних з нею ризиків вимагають додаткової уваги і дослідження.

Ризик забезпечення банківських позичок є складовою кредитного ризику, тому дослідження, присвячені ризику забезпечення, обумовлені прагненням наукової спільноти до пошуку рішень гострих проблем, що з'явилися. Кризові явища підсилюють увагу до міжнародних регулятивних вимог, зміна яких відображається в посиленні вимог до капіталу, розмірів формованих резервів і призводить до переосмислення сформованих систем ризик-менеджменту.

Виходячи з того, що оцінка заставного майна впливає на формування рівня кредитного ризику, у науковому середовищі сформувався кілька основних напрямків в оцінці забезпечення банківських позичок: заставне майно оцінюється за ринковою вартістю, а розмір позички – похідна величина від вартості забезпечення; застосування в банківському кредитуванні механізмів розрахунку ліквідаційної вартості; спроби введення в банківський обіг дефініції «заставна вартість» та концепції корисності.

Місце ризику забезпечення банківських позичок в кредитному менеджменті доцільно розглядати через поелементну характеристику ризиків, які формують сукупний кредитний ризик (рис. 1).

Рис. 1. Структурні компоненти кредитного менеджменту банку (складено автором з використанням матеріалів [8; 9; 10])

Аналіз кредитної активності банків України у розрізі груп демонструє зниження питомої ваги наданих позичок у загальному обсязі активів (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка показників кредитної активності за групами банків України за 2011–2014 рр., % (розраховано з використанням матеріалів [11])

Показники	2011	2012	2013	2014	2015*
Банки I групи					
Питома вага позичок у загальних активах	80,94	62,03	62,58	67,48	60,71
Питома вага позичок, наданих юридичним особам, у загальній сумі позичок	75,54	79,93	80,29	81,81	86,24
Питома вага наданих позичок фізичним особам у загальній сумі позичок	28,76	20,07	19,71	18,19	7,49
Коефіцієнт захищеності позичок від втрат за сумою створеного резерву	18,94	21,38	17,42	22,66	37,94
Коефіцієнт покриття позик власним капіталом	17,83	23,50	21,88	17,00	14,94
Банки II групи					
Питома вага позичок у загальних активах	77,40	63,50	100,00	65,51	58,57

Питома вага позичок, наданих юридичним особам, у загальній сумі позичок	54,26	52,14	87,13	58,89	83,46
Питома вага наданих позичок фізичним особам у загальній сумі позичок	25,46	17,88	12,87	10,11	13,09
Коефіцієнт захищеності позичок від втрат за сумою створеного резерву	21,03	18,12	12,83	117,95	22,20
Коефіцієнт покриття позик власним капіталом	19,22	25,25	28,92	12,15	20,56
Банки III групи					
Питома вага позичок у загальних активах	63,50	55,41	60,79	63,11	60,55
Питома вага позичок, наданих юридичним особам, у загальній сумі позичок	81,26	86,53	78,43	81,24	87,45
Питома вага наданих позичок фізичним особам у загальній сумі позичок	22,77	13,47	21,57	18,76	16,53
Коефіцієнт захищеності позичок від втрат за сумою створеного резерву	10,06	12,19	0,22	19,03	15,98
Коефіцієнт покриття позик власним капіталом	18,88	20,39	20,66	16,48	26,88
Банки IV групи					
Питома вага позичок у загальних активах	63,29	61,23	58,18	57,25	61,15
Питома вага позичок, наданих юридичним особам, у загальній сумі позичок	74,38	78,99	85,07	90,75	87,69
Питома вага наданих позичок фізичним особам у загальній сумі позичок	16,99	21,01	14,93	9,25	12,31
Коефіцієнт захищеності позичок від втрат за сумою створеного резерву	12,84	11,20	10,70	19,14	33,53
Коефіцієнт покриття позик власним капіталом	29,43	32,91	32,65	32,52	46,23

*2015 рік – станом на 01.10.2015

За кожною із представлених груп банків спостерігається перерозподіл наданих кредитів на користь юридичних осіб, питома вага яких у 2014 р. склала: банки I групи – 81,80 %, банки II групи – 58,89; банки III групи – 81,24 %; банки IV групи – 90,75 %.

У зв'язку із прийнятими змінами щодо формування резервів під кредитні операції коефіцієнт захищеності позичок від втрат за сумою створеного резерву набув тенденцію до збільшення у 2014 р., особливо це спостерігається у банків II групи, де зазначений коефіцієнт досяг значення 117,95 %. За 2014 р. спостерігається відсутність кредитної активності банків України на тлі погіршення платіжної дисципліни позичальників, формування значного обсягу прихованої проблемної заборгованості за кредитним портфелем. Таким чином, формування системи управління ризиком забезпечення банківських позичок повинно базуватися на використанні системного підходу, який передбачає напрямки методології дослідження, в основі якого лежить розгляд об'єкта як цілісної сукупності елементів у сукупності відносин і зв'язків між ними, тобто розгляд об'єкта як системи (табл. 2).

Механізм управління ризиком забезпечення відповідає класичному ризик-менеджменту, який виділяє чотири основні етапи: ідентифікація; оцінка ризику забезпечення; контроль ризику (моніторинг); мінімізація ризику (нівелювання, превентивні заходи).

Основним методом управління ризиком забезпечення банківських позичок виступає його моніторинг. Головним завданням моніторингу є своєчасне виявлення фактів або передумов зниження кількісних і якісних параметрів заставного майна, або інших порушень умов договору про запоруку з метою формування комплексу заходів щодо захисту інтересів банку в області заставного забезпечення кредиту. Змістовне наповнення моніторингу заставного забезпечення містить у собі: перевірка стану майна і фактичної наявності в місці

його зберігання; підтвердження прав власності заставодавця на предмет застави; контроль поточної ринкової вартості майна.

Таблиця 2

Система управління ризиком забезпечення банківських позичок

Елемент системи	Характеристика
Етимологічне джерело ризику	застава – спосіб забезпечення виконання зобов'язань, укладених суб'єктами економічної діяльності; форма гарантії, яку надає позичальник кредиторіві в обумовленому обсязі та у визначені терміни
Онтологічна сутність ризику	можливість виникнення збитків, пов'язаних з юридичними труднощами звернення стягнення, або нестачею коштів, спрямованих на погашення заборгованості від реалізації забезпечення у разі дефолту позичальника
Гносеологія дослідження ризику	загальнометодологічні положення вивчення кредитних відносин, кредитного ризику та його структурування
Управління ризиком	це процес, за допомогою якого банк ідентифікує ризикоутворюючі фактори виникнення структурних компонент ризику забезпечення банківських позичок, оцінює їх величини, здійснює їх моніторинг і контролює ризикові позиції з метою мінімізації кредитного ризику та досягнення дохідності від кредитної діяльності
Стратегія управління	це комплекс заходів, спрямований на підтримку припустимого рівня якості структури портфеля заставного майна, адекватності його ринкової вартості, ліквідності, рівня і розміру ризиковості
Тактика управління	це конкретні методи оцінки, управління та адміністрування портфеля заставного майна, що застосовуються в банку
Суб'єкти управління:	правління банку; кредитний і юридичний, управління банківськими ризиками; управління заставних операцій; управління по роботі з проблемними активами
Об'єкти управління	ризик забезпечення позички; юридичний ризик забезпечення позички; ризик втрати або пошкодження позичкового забезпечення; ризик знецінення позичкового забезпечення
Методи управління	моніторинг заставного майна з певною періодичністю для кожного конкретного його виду; постійна переоцінка заставного майна; диверсифікація предмета застави; грамотний юридичний супровід, а також експертиза майна; перевірка з боку служби безпеки на предмет несприятливої кредитної історії, поточної заборгованості і повторної застави майна; страхування, причому бажано у страховій компанії банку; підвищення кваліфікації співробітників заставного підрозділу
Стандарти	НС № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»; НС № 2 «Оцінка нерухомого майна»; НС № 3 «Оцінка цілісних майнових комплексів»; НС № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності»; МСО-2007; МСО-2011; ЄСО-2012; FERMA, рекомендації Базеля II

Організація моніторингу ризику забезпечення банківських позичок повинна проводитися на плановій основі. План складається на підставі даних кредитного портфеля і містить наступну інформацію: найменування організації – заставодавця, номер договору застави, встановлену періодичність моніторингу, що планується, і фактичну дату перевірки.

План моніторингу доцільно складати на основі наступних вимог до періодичності перевірок, складених з урахуванням досвіду провідних банків.

Наступним методом управління ризиком забезпечення банківських позичок повинна виступати постійна переоцінка закладеного майна, яка включає як первинну його оцінку, так і наступний контроль її зміни. При цьому, ринкова вартість заставного майна може змінюватися, з одночасною зміною розміру забезпеченого заставою кредитного продукту. Оцінку ринкової вартості майна проводять фахівці, а саме: котируваних цінних паперів – фахівці казначейства; інших паперів – фахівці із заставної роботи; прав вимоги дебіторської заборгованості – фахівці кредитного підрозділу; іншого майна – фахівці із заставної роботи.

Сам процес проведення оцінки забезпечення повинен включати наступні етапи: визначення поточної ринкової вартості майна; визначення прогнозованої вартості на передбачуваний момент погашення зобов'язань за кредитною угодою; визначення ліквідності майна; визначення коефіцієнта заставного дисконтування і заставної вартості майна; підготовка рішення про доцільність прийняття майна в заставу.

Ще одним методом управління ризиком забезпечення банківських позичок є диверсифікація предмета застави. Предмет застави повинен змінюватися залежно від внутрішніх і зовнішніх чинників (позичальник, розмір кредитних ресурсів і так далі). Крім того, застава повинна складатися по можливості з різних видів майна: товарів, устаткування, нерухомості. В цьому випадку ризик знижується, оскільки, наприклад, при втраті ринкової вартості однієї із складових застави стягнення можна перекласти на інші.

Метод управління ризиком забезпечення банківських позичок – страхування доцільно здійснювати на підставі договору майнового або особистого страхування, що укладається юридичною або фізичною особою із страховою організацією, причому бажано, щоб страхування здійснювала рекомендована банком компанія. Це підвищує надійність страхування.

В цілому, управляти ризиком забезпечення банківських позичок необхідно комплексно, спільно реалізуючи перераховані види методів управління (табл. 3).

Таблиця 3

Відповідність методів управління ризиками забезпечення кредиту та різних видів ризиків, пов'язаних із заставою (складено автором з використанням [12, с. 20–21])

Види ризиків, пов'язаних із заставою	Методи управління ризиками забезпечення банківських позичок						
	Моніторинг	Переоцінка майна	Диверсифікація предмета застави	Юридичний супровід експертизи майна	Перевірка службою безпеки	Страховання	Підвищення кваліфікації співробітників
Ризик забезпечення позички	+	+	+	–	–	–	+
Юридичний ризик забезпечення позички	+	–	–	+	+	+	+
Ризик втрати або пошкодження позичкового забезпечення	+	+	+	–	–	+	–
Ризик знецінення позичкового забезпечення	+	+	+	+	–	–	–

Результати. Визначено, що управління забезпеченням банківських позичок є підсистемою ризик-менеджменту банку, тому і визначення його сутності необхідно проводити через управління кредитним портфелем банку.

До трансформаційних напрямів заставної роботи у банку з метою мінімізації ризику забезпечення банківських позичок слід віднести: підвищення практичної значущості моніторингу заставних активів – витрати банків на моніторинг заставних активів повинні бути максимально ефективними з точки зору структурування застави; економічна доцільність – витрати банку або клієнта не повинні знижувати дохідність його діяльності; автоматизація процесів – заставний портфель банку повинен стати джерелом статистики на усіх етапах роботи із заставними активами; клієнтоорієнтованість – орієнтація працівників підрозділу операцій із заставним майном на клієнта, глибину проникнення банку у бізнес клієнта, а не тільки оцінювання його активів; персоналізація вимог до клієнтів; підвищення якості заставних операцій – стандартизація роботи підрозділу із заставних операцій, постійний менеджмент заставних операцій; оцінка заставних активів банком, залучення сюрвейєрських компаній за рахунок банку при наявності високої маржинальної угоди; поєднання контрагентами функцій оцінки та моніторингу заставних активів; краудсорсинг зміни нормативних документів.

1. Гагауз В. Н. Риски обеспечения банковских ссуд и методы их управления / В. Н. Гагауз // *Економічний простір*. – 2015. – № 4. – С. 87–97.
2. Карбівничий І. В. Аналіз структури кредитного портфеля банків України щодо ефективності управління ризиками та виявлення основних факторів, що її обумовили / І. В. Карбівничий // *Вісник Університету банківської справи*. – 2011. – № 3 (13). – С. 201–206.
3. Коваленко В. В. Методичні підходи до управління ризиком забезпечення банківських позик / В. В. Коваленко, О. Г. Коренева // *Науковий вісник Херсонського державного університету*. – Серія «Економічні науки». – 2015. – Випуск 11. – Ч. 2. – С. 119–122.
4. Кравченко В. П. Удосконалення оцінки кредитоспроможності позичальника / В. П. Кравченко, В. І. Кравченко // *Наукові праці КНТУ*. – Економічні науки. – 2010. – Вип. 7. – С. 205–209.
5. Міщенко В. І. Управління кредитним ризиком на основі вдосконалення забезпечення банківських позик / В. І. Міщенко, С. В. Міщенко // *Фінансовий простір*. – 2015. – № 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fp.cibs.ck.ua/>.
6. Слобода Л. Я. Роль та функції кредитних ризиків в банківській діяльності / Л. Я. Слобода // *Регіональна економіка*. – 2005. – № 1. – С. 128–137.
7. Терещенко О. Оцінка кредитних ризиків: відповідність новацій НБУ міжнародній практиці / О. Терещенко // *Вісник Національного банку України*. – 2012. – № 9. – С. 4–8.
8. *Руководство по кредитному менеджменту* : пер. с англ. / под ред. Б. Эдвардса. – М. : Инфра-М, 1996. – 464 с.
9. Лунева Ю. В. Сущность и содержание кредитного менеджмента в коммерческом банке / Ю. В. Лунева // *Банковское дело*. – 2005. – № 5. – С. 106–112.
10. Васюренко О. В. Сучасні концепції управління кредитним ризиком як основні складові процесу управління кредитним ризиком банку / О. В. Васюренко, В. Ю. Подчесова // *Актуальні проблеми економіки*. – 2011. – № 1 (115). – С. 170–177.
11. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=359492.
12. Баріда Н. П. Роль застави та заставної вартості у кредитному процесі / Н. П. Баріда // *Фінанси, облік і аудит*. – 2009. – № 14. – С. 14–21.

References

1. Gagauz, Vitalij. “Risks of providing bank loans and methods of their management.” *Economic space* 4 (2015): 87-97. Print.
2. Karbovnichii, Igor. “The analysis of the loan portfolio of banks of Ukraine on the effectiveness of risk management and identifying the main factors that caused it”. *Bulletin of Banking University* 3 (13) (2011): 201-206. Print.
3. Kovalenko, Viktoriia, and Oksana Koreneva. “Methodological approaches to risk management to ensure bank loans.” *Scientific Bulletin of Kherson State University* 11 (2015): 119-122. Print.
4. Kravchenko, Viktor, and Vladimir Kravchenko. “Improving the assessment of creditworthiness of the borrower.” *Proceedings KNTU* 7 (2010): 205-209. Print.
5. Michenko, Vladimir, and Svetlana Michenko. “Credit risk management through improved provision of bank loans.” 20 August 2009 Web. <<http://fp.cibs.ck.ua/>>.
6. Sloboda, Larisa. “The role and function of credit risk in banking.” *Regional Economics* 1 (2005): 128-137. Print.
7. Tereshhenko, Oleg. “The role and function of credit risk in banking.” *Bulletin of the National Bank of Ukraine* 9 (2012): 4-8. Print.

8. *Guide to Credit Management*. Moscow: Infra-M, 1996. Print.
9. Luneva, Yuliia. "Essence and Content Credit Management in Commercial Bank." *Banking* 5 (2005): 106-112. Print.
10. Vasiurenko, Oleg, and Yulia Podchesova. "Modern concepts of credit risk management as key components of credit risk management of the bank." *Actual problems of economy* 1 (115) (2011): 170-177. Print.
11. "Data of the financial reporting banks of Ukraine." 1 January 2016. Web. <<http://www.bank.gov.ua>>.
12. Barida, Nadiya. "The role of collateral and the collateral value of the loan process." *Finance, accounting and auditing* 14 (2009):14-21. Print.

Рецензент:

Романюк М.Д. – доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту і маркетингу ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника".

УДК 338.27:336.279:339.747

ББК65.9(2)262-93

Мартиненко В.П.

ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра економіки і підприємництва,
03056, м. Київ, пр-кт Перемоги, 37,
тел.: 0442049853,
e- mail: 1Martynenko@rambler.ru

Анотація. Стаття присвячена дослідженню прогнозування фінансової кризи банківських установ. Зокрема зосереджено увагу на розробці інтегрального показника фінансового стану та шкали, за допомогою якої можна визначити рівень фінансового стану банку: стійкий, передкризовий, кризовий, стан глибокої кризи. Використання запропонованої методики прогнозування кризових явищ дозволить фахівцям банківських установ здійснити розрахунок індикатора банкрутства, що наближається, який виступає кількісною характеристикою рівня фінансової кризи і є підставою для проведення поточного та стратегічного коригування діяльності певної банківської установи, а, відповідно, підвищення ефективності антикризового менеджменту.

Ключові слова: банківська установа, прогнозування, фінансова криза, фінансовий стан, методика, фінансовий ринок.

Martynenko V.P.

PROGNOSTIGATION OF FINANCIAL CRISIS OF BANK INSTITUTIONS

National Technical University of Ukraine,
"Kyiv Polytechnic Institute",
Ministry of Education and Science of Ukraine,
Department of Economics and Business,
Victory pr-kt, 37, Kyiv,
03056, Ukraine,
tel.: 0442049853,
e-mail: 1Martynenko@rambler.ru

Abstract. The article investigates forecasting the financial crisis banks. Particular focus on developing an integrated measure of financial condition and scale with which to determine the level of financial condition: stable, pre-crisis, crisis, a deep crisis. Using the proposed method of forecasting the crisis banks will allow professionals to settle bankruptcy indicator approaching that acts quantitative characteristic of the financial crisis and is the basis for the current and strategic adjustment of some banking institutions and, consequently, improve the efficiency of crisis management.